

ليکونکی: ويجی پراشاد «Vijay Prashad» .
منبع او دخپريدو نيته: کونترپانچ «2022-03-28» .
ژباړونکی: پوهندوی دوکتور سيدحسام «مل» .

لوړه مرکزی آسیا داکراین دجگړې دجریان په مینځ کی غورځوي

Hunger stalks central Asia as the Ukrain war unfold

الماتی، په قزاقستان کی ترټولو لوی ښار دی د عکس سرچینه: مایکل گراو

د مارچ په 16، 2022 کی، د قزاقستان ولسمشر **قاسم جومارت توکایف** په **نور سلطان** «دقزاقستان پلازمینه» کی د ملت په اړه خپله وینا وکړه. د **توکایف** اکثره وینا په قزاقستان کی د سیاسي اصلاحاتو په اړه وه چې یا یې ترسره کړي او یا یې د پرمختګ پلان درلود، وروسته له هغه چې هغه د جنوري د سیاسي ناکرارو او د قزاقستان د حکومت پر وړاندې د لاریونونو د مخنیوي ژمنه کړې وه. هغه د خپلې وینا په ترڅ کی پر قزاقستان د روسیې او اوکراین د جگړې اغیز هم په گوته کړ او د خوراکي توکو د بیولوړوالي او د اسعارو بی ثباتی ته یې اشاره وکړه چې د دې جگړې د پایله په توګه دغه هیواد د ځینو اند بینوونکی اقتصادي پالیو سره مخ دی.

د **توکایف** لخوا دقزاقستان خلکو ته د **نوروز** د رخصتی څخه څلور ورځې مخکې چمتوشوی وینا ترسره شوی وه ، چې د مارچ په 20 نیټه پیل شوه او د نوي کال جشن

دی چې د خلکو لخوا په یوه پراخه کمربند کې لمانځل کېږي یعنی هغه پراخه کمربند چې د گردانو ځمکو څخه د قرغیز ځمکو نه تیرېږي. اود سیمې گډ پرگنی د (نوروز) ورځې لمانځې په برکي نیسي نوپه قزاقستان کې کورنیو د دې جشن لپاره چمتووالی نیولی و، که څه هم د خوراکي توکو د بیو انفلاسیون - چې په اوکراین کې د روسیې د مداخلې او د لوید یخ بند یزونو په پایله کې چې په کریملین با ندي د لگولودمخه وړاندي شوی و - له هرڅه نه دمخه په هیواد کې د جشنونو مزاج او حالات خراب کړی و؛ د مارچ په نیما یي کې، د قزاقستان ملي بانک راپور ورکړ چې د خوراکي توکو بیې لکه دپخې شوي توکي (دپخلی شوی توکو محصولات) ، حبوبات، سبزیجات او لبنیات - چې د نوروز د خوارو مهمې برخې دي یا چې خلک د (نوروز) په ورځ کې ځان ته خواره برابروی یا پخې - 10 سلنه لوړ شوي.

قزاقستان زموږ په عصري تاریخ کې د جیوپولیتیک وضعیت د زیاتوالي له امله له بی ساري مالي او اقتصادي ستونزو سره مخ دی، "ولسمشر توکایف وویل . چې د لوید یخ لخوا پر روسیې لگول شوي "سخت بند یزونه" لا دمخه په نړیوال اقتصاد د اغیزه کوي، هغه زیاتره کره، "د نړۍ په بازارونو کې ناڅرگند تیا او گډوډي مخ په پیرید و ده، او د تولید او سوداګرۍ سلسله د سقوط په حال کې ده "د خوراکي توکو د بیو لوړیدل او مالي کرکیچ - په روسیه با ندي د لوید یخ د بندیزونو او د ملي اقتصاد د ادغام په پایله کې - د خطر زنگونه وغږول او دا سې ښکاري چې د قزاقستان په څیر د منځنی آسیا هیوادونو کې د دې مسلو د حل لپاره بیرنۍ اړتیا زیاتره شوې ده.

قحطي او لوږه

توکایف د خپل ملت د وینا یوه برخه د انرژۍ او خوراکي توکو د بیو د انفلاسیون په اړه په خبرو کې تیره کړه. هغه د کرهڼیزو وسا یلو، سرې «ګود»، سون «د سوخت مواد» توکو او د تخمونو د زېرمو د تولید د څارنې لپاره د حکومت د اړتیا په اړه خبرې وکړې. د **توکایف** څرگندونې بدیع «رومان» نه دي. په منځنی آسیا کې د حکومتونو نورو مشرانو هم په ورته ډول د خپلو حکومتونو اړتیا څرګنده کړې چې د خوارو تولید یگر ته ننوځي، ځکه چې د **COVID-19** ستونزې او په اوکراین کې د روسیې اوسنی جګړې دواړه د نړیوال خوراکي سلسلې خورا لوی زیانونه په گوته کړي چې د خوراکي توکو نړیوال سلسله یې نوره هم زیاتره کړې. اوبیا په خاصه توګه د خوراکي توکو د تولید خصوصي کول .

د اروپا په اقتصادي اتحادیه (EAEU) کې د خوراکي توکو بیې چې پکې ارمستان، بیلاروس، قزاقستان، قرغزستان جمهوریت او روسیه شامل دي، د روسیې او اوکراین د شخړې په پایله کې د نړۍ د خوراکي توکو د بیو په پرتله لوړیدو ته دوام ورکوي. پداسې حال کې چې دا هیوادونه "له روسیې څخه په وارداتو تکیه کوي"، دوی اوس د شخړې له امله له روسیې څخه د غنمو او بوري په صادراتو د موقتي بند یز سره مخ دي.

د 2022 کال د مارچ په 11، د ملگرو ملتونو د خوړو نړیوال پروگرام (WFP) د "اوکرایین د جگړې د خوړو د خوند یتوب اغیزی" په اړه یو راپور خپور کړ. WFP وایي، چې جگړه "د بی ساري بشري اړتیاو په وخت کې راځي، لکه څنگه چې د اور یوه حلقه (یا تودوخي) ځمکه د اقلیم شاکونو (تکانونو)، شخړو، او له COVID-19 څخه رامینځته شوی ستونزی او مخ په زیاتیدونکي لگښتونو سره میلیونونو خلکو لورې ته نږدې کوي." د WFP د راپور له مخې روسیه او اوکراین خوراکی اړین مواد تولیدوي او "د 30 سلنه غنم او 20 سلنه جوار نړیوالو بازارونو ته عرضه کوي،" او دا دواړه هیوادونه د نړۍ د لمرګلا نو (گل آفتاب گردان) د عرضې درې پر څلورمه برخه او د نړۍ د ورېشو یو پر دریمه برخه جوړوي. د یا دوی وړ مطلب داچې د توري بحیرې بندرونه اوس سمدستی ډېره غیر فعال دي کوم چې دنوموړی موادو لیرد را لیرد غیر ممکن کړی او دا ځکه چې روسیې د روانې جگړې له امله له دغو بندرونو هر ډول صادرات بند کړي دي. دا د دې لامل شوی چې "په دې دوو هیوادونو کې (13.5) ملیون تنه غنم او (16) ملیون تنه جوار" کنګل شوي دي ځکه چې دا غلې له سیمې بهر نشي لیردول کیدای. د ملگرو ملتونو د خوړو او کرنې سازمان د خوراکی توکو نرخ شاخص "په فبروري کې د ټولو وختونو په پرتله نوي لور" څوکی ته رسیدلی.

دکرهڼی د پراختیا لپاره د نړیوال وجهي صندوق رییس **گیلبرت هونګبو** خبرداری ورکړ چې د روسیې او اوکراین د جگړې دوام به "د ټولې نړۍ لپاره ویجاړونکی وي، اوبیا په ځانګړې توګه د هغو خلکو لپاره چې د مخه یې د خپلو کورنیو د تغذیې لپاره مبارزه کوي." د ملگرو ملتونو د راپور له مخې. **هونګبو** وویل: "د توري بحیرې دغه سیمه په نړیوال خوراکی سیستم کې ستر رول لوبوي، چې په نړۍ کې د خوراکی کالوریو لږ تر لږه (۱۲) سلنه صادروي".

د نړیوال ټوب (Globalization) یوه لویه ستونزه دا ده چې د نړۍ په یوه برخه کې را مینځته شوی زیا نونه نږدې سمد ستي د نړۍ په نورو برخو با ندی هم اغیزه کوي. په (2010) ، په چین، روسیه او اوکراین کې وچکالی د خوراکی غلو بیه لوړه کړه، چې بیا یې د عرب پسرلي په رامینځته کیدو خوراکی توکي "لور" شو. د "خوراکی خوندیتوب" مفکورې، یوه جمله چې **توکایف** یې د ملت په وینا کې وکارول، هغه په 1974 کال کې د لومړي نړیوال خوراکی کنفرانس څخه راهیسې په شاوخوا کې وه. چې په روم کې په دې غونډه کې د ملگرو ملتونو غړو هېوادونو په **بنګله دېش** کې د قحطی وضعیت ته انعکاس ورکړ او د خوراکی توکو د بيو د نړیوال ثبات د تضمین لپاره یې د اقداماتو غوښتنه وکړه او حکومتونه یې په خپلو هېوادونو کې د لورې د له منځه وړلو مسوول وبلل. د خوراکی توکو د انفلاسیون او د خوراکی توکو د نړیوال زنجیر د بې ثباتۍ اوسنی وضعیت په لري پرتو تولیدونکو او بې ثباته نړیوالو بازارونو باندې د تکیه کولو پر حای د کورني او سیمه ایز تولید د زیاتوالي د یقیني کولو اړتیا ته پام اړولی دی.

د کورنیو خوراکی توکو تولید

د 2021 په اکتوبر کې، د مرکزي آسیا د تحلیلي راپور ورکولو بیورو (CABAR) په

سیمه کې د خوراکي توکو د تولید ستونزې په اړه د متخصصینو غونډه جوړه کړه. د قرغزستان جمهوریت د خوړو خوند یتوب او تغذیې پروگرام **نورلان اتاکانوف** وویل چې خایي کروندگر نشي کولی چې په کافي اندازه لوړ کیفیت لرونکي غنم وکرل شي " او هغه هم د کرنې د محدودو سیمو او اقلیم د شرایطو له امله. " هغه هیواد یعنی قرغزستان د خپلو غنمو دریمه برخه له گاونډي قزاقستان څخه واردوي. د قزاقستان یو کارپوه **داولت اسیل بیکوف** چې د BLM گروپ سره لوړ شنونکی دی، په ورته وخت کې وویل چې په قزاقستان کې د غنمو حاصلات د وبا د محدود یتونو له امله 30 سلنه کم شوي. دې کار په منځنۍ اسیا کې د خوراکي توکو پر بیو اغېز کړی دی.

د CABAR په وینا، اوسمهال د تاجکستان د غنمو حاصلات په هر هکتار کې 27-30 سوه کیلوگرامه دي، چې د روسیې په **روستوف** سیمه کې په هر هکتار کې د 67-70 سوه کیلوگرامو حاصلاتو څخه خورا کم دی. اقتصاد پوه **خوجیمحمد عمروف** د کابل په ناسته کې وویل، که تاجکستان معدني او عضوي سرې (کوډ) ته لاسرسی ولري او د کرنې په برخه کې پوهه ښه کړي، په هر هکتار کې به یې حاصلات (90) سوه کیلوگرامو ته لوړ شي. خو کرنه له پامه غورځول شوي، او د تاجکستان په څېر هېوادونه د پیسو نړیوال صندوق (IMF) هڅولي چې خوراکي توکي وارد کړي او پنبه او المونیم صادر کړي. د ازبکستان د کرنې وزارت اوس له خپلو بزرگانو غوښتي چې د غنمو تولید په 2021 کال کې له 6/6 میلیون تنو څخه سر کال 7/6 میلیون تنو ته لوړ کړي او همدارنگه د بورې کورني تولید ته وده ورکړي چې د صادراتو دموقتي بند یز سره سره د هیواد داخلي تقاضا پوره کړي. د روسیې لخوا؛ ازبکستان په دودیز ډول په روسي غنم او په برازیلي بوره تکیه کوي.

په ورته وخت کې، د ازبکستان په څیر، د قرغزستان جمهوریت حکومت هر کال له نورو هیوادونو څخه بوره، سبزیجات غوړ او غنم واردوي، او د روسیې او اوکراین اوسنی جگړه کیدای شي د خوړو د خوندیتوب د تضمین او د خوراکي توکو د بیو د انفلاسیون د مخنیوي په برخه کې د خراب وضعیت لامل شي. د قرغزستان جمهوریت په اوکراین کې د جگړې په پیل کې، د قرغزستان تر ټولو بې وزله کورنیو چې په منځنۍ اسیا کې له تاجکستان وروسته دویم بې وزله هېواد دی، د خپل عاید 65 سلنه په خوراکي توکو لگوي؛ اوسنی انفلاسیون به د دوی لپاره ناوړین وي. د قرغزستان جمهوریت د وزیرانو شورا، د **اکیل بیک جاپاروف** په مشرۍ، په بشکېک کې د خوراکي توکو د پروسس شرکتونو سره یوه بیړنۍ ناسته وکړه ترڅو د خوراکي توکو تولید زیاتولو او په هیواد کې د لوړې د کچې د زیاتوالي مخنیوي په اړه بحث وکړي.

د **انتالیا** د دیپلوماسۍ په فورم کې د منځنۍ اسیا د هېوادونو مشرانو نه یوازي په اوکراین کې د جگړې د پای ته رسولو غوښتنه وکړه، بلکې له جنوبي اسیا سره د خپلو هېوادونو د سیمه ییز ادغام غوښتنه یې وکړه. د ازبکستان د بهرنیو چارو وزیر **عبدالغزیز کامیلوف** ویلي، هېواد یې ليواله دی چې د دغو سیمو د یووالي لپاره د پله رول ولوبوي. په منځنۍ اسیا کې د هېوادونو ترمنځ عمومي پریکړه دا ده چې په ځان بسیا ښه ډیره مهمه ده - په ځانگړې توگه د خوراکي توکو په تولید کې - مگر دا چې سیمه ایز بزم باید ټینگار وشي. په منځنۍ اسیا کې د سیمه ییز ادغام سره یوه ستونزه دا ده چې له یوه هیواد څخه بل هیواد ته د توکو د لیرد لپاره خورا خراب انتخابونه شتون لري - د قزاق غنم د اورگادې په واسطه د

قرغزستان جمهوریت ته لیږدول کيږي، او بیا په لاریو کې د سختو غرنیو لارو څخه لیږدول کيږي. سیمه ایز مفهوم یوازې یو مفهوم نه دی. دا باید د خوراکي توکو پروسس کولو فابریکې رامینځته کولو، غوره ترانسپورت سیستمونو او د پولې هاخوا سوداګرۍ اسانه قواعد و له لارې احساس شي یا مناسب شرایط رامینځته شي .

د **COVID-19** وبا او په اوکراین کې د روسیې جګړې د مرکزي آسیا حکومتونو ته خبرداری ورکړی چې د خوارو خوندیتوب پوښتنې ته ډیر پام وکړي. هغه څه چې IMF د خوارو ځنځیرونو د آزادولو په اړه وایي پدې ورځو کې لږ معنی لري. د لورې او یوډی د کړاوونو اند پېښې چې د روسیې او اوکراین د شخړې په پایله کې رامینځته شوي او روانې ناروغۍ د هیوادونو لپاره یو ښه بیدار غږ دی چې د لا دوامداره سیمه ایزو او سیمه ایزو د لاری چاری د حلونو په موندلو تمرکز وکړي او هغه ستونزې حل کړي چې د اقتصادي ، ټولنیز، او د لسيزو راهیسې د منځنۍ اسیا سیا سي جوړښت متضرر نکړي.

----- **په درناوي (29-03-2922)**